

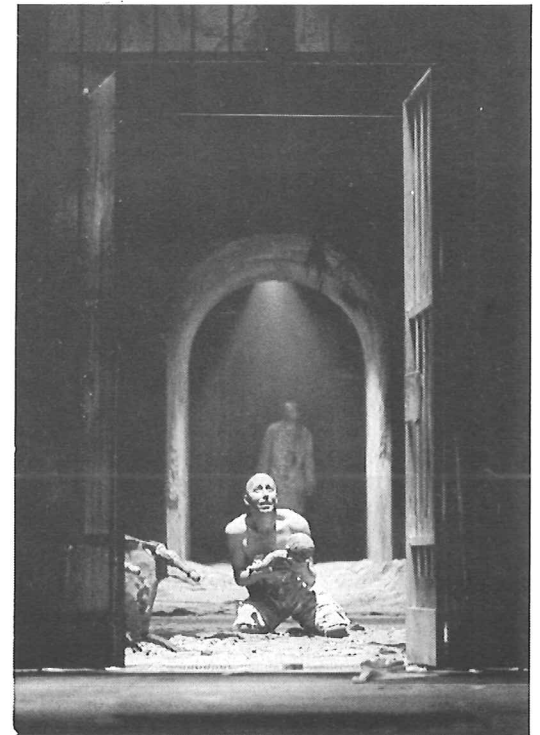
Symbolisch, nihilistisch, existentialistisch, of te gek

WOYZECK

Peter Struyneckx in
Woyzeck - KNS -
Foto: Marleen Peeters

Woyzeck - NTG

Dat regisseur en acteur geen louter uitvoerende kunstenaars zijn, mag (eindelijk!) als aanvaard beschouwd worden. Woyzeck van Büchner laat meer dan welk ander stuk ruimte voor oorspronkelijkheid in de creatie. Luk Van den Dries zag de voorbije maanden het resultaat van regisseursdenkwerk in KNS en in het kersverse het Nationale Toneel (Den Haag). Hij kijkt ook even achterom naar vroegere encenseringen bij Arca en NTG. Er is repertoiretheater en repertoiretheater...

De kracht van het hedendaagse theater put voor een groot stuk uit het onderzoek van het bestaande tekstmateriaal. Dat gebeurt vanuit een grote autonomie in de middelen en de codes zodat de confrontatie van een regisseur met een tekst altijd weer een avontuur is dat andere accenten op de tekst en een nieuwe visie op het stuk laat zien. Regisseren is, hoe rationeel of associatief ook, interpreteren.

Het oeuvre van Büchner, waarin de gaten in de teksten even belangrijk zijn als de woorden, is bijzonder ontvankelijk voor de ingreep van de regisseur. Zijn fragmentair gebouwde stukken, waarin elke scène een autonoom gewest vormt, en een doorgecomponeerde handeling afwezig is, vragen van de lezer een groot invulproces en stellen het theater voor problemen: hoe dient de fragmentariteit vertaald, hoe de wisselende locaties in beeld gebracht, hoe de borstelige personages tot leven gewekt, enz? Voor *Woyzeck*, Büchners laatste stuk voor hij in 1837 op 24-jarige leeftijd stierf, geldt dat des te meer: het bleef onafgewerkt en bestaat uit een verzameling min of meer losse scènes die in lengte variëren van een enkele aanwijzing tot een paar pagina's tekst. De volgorde van

de scènes is in de vier handschriftversies verschillend wat m.n. voor het slotbeeld, na de moord van Woyzeck op zijn bijzit Marie, de keuze oplevert tussen een open einde, Woyzecks zelfmoord of een gerechtsscène. Büchner is zelf in zijn verschillende versies meerdere kanten opgegaan. Hij ontleende de stof grotendeels aan historisch materiaal: de moord van Woyzeck op zijn lief Christiane Woost (21 juni 1821) en het onderzoek naar zijn toerekeningsvatbaarheid door dokter Clarus dat tot terechtstelling aanleiding geeft. Verstrooid over de vier versies vind je wisselende accenten op de schuldvraag, op het jaloezie-motief, op de sociale ellende van zijn stand, op de maatschappelijke verhoudingen, op het bonken in Woyzecks hoofd als gevolg van zijn uitbuiting en vernedering.

Meer dan anderhalve eeuw later blijft dit stuk een uitdaging die gretiger dan ooit aangegaan wordt. Uit de recente opvoeringsgeschiedenis belichten we vier uiteenlopende producties die met de *Woyzeck*-stof gerealiseerd werden: in NTG in een regie van Ulrich Greiff (maart '81); in Arca in een regie van Pol Dehert (augustus '82); in KNS in een regie van D. Be-

noin (september '88); en als openingsproductie van het nieuwe Nederlandse ensemble Het Nationale Toneel in een regie van Franz Marijnen (oktober '88).

Misschien omdat het 'mijn eerste *Woyzeck*' was, maar de NTG-versie is een baken in het geheugen gebleven. De manier waarop Greiff vorm gaf aan het vertekende perspectief van waaruit het gebeuren waargenomen wordt en aan de koele vervreemding waarmee de ongelijke wereld getekend wordt, bleef ongeëvenaard. Blik en oog vormden de centrale metaforen voor deze *Woyzeck*-interpretatie: de blik van de geslagen hond die de wereld niet meer begrijpt, die goed wil doen maar overal uitgekafferd wordt en vanuit zijn teruggedrongen, verschrompelde positie alles schel en schril op zich af voelt komen. De wereld is uit zijn voegen, en de lichtjes expressionistische accenten in decor en acteren laten dit zien. Anderzijds regeert de objectiverende blik, de afstandelijke blik waarmee de omgeving op Woyzecks drama reageert; die hem torenhoog, vanop de achterwand, of vanuit een aquarium bespiedt en hem koudweg ziet ten gronde gaan. Op het snijpunt van die twee blikken groeit